

TÜRK KÜLTÜRÜNDE AT
VE
ÇAĞDAŞ ATÇILIK

PROF. DR. EMİNE GÜRSOY-NASKALİ

İstanbul 1995

Bu kitap
Türkiye Jokey Kulübü
tarafından bastırılmıştır.
1995 İstanbul

Dizgi : Yücel Dağlı / İsrail Dağlı

Kapak : Esko Naskali

Baskı : Resim Matbaacılık A.Ş. - İstanbul

TÜRK MASALLARINDA AT MOTİFİ

SAİM SAKAOĞLU*

Yurdumuzda, folklor konusunda düzenlenen ilk toplantıda, Uluslararası Türk Folklor Semineri'nde (8-14 Ekim 1973 Ankara), "At Üzerine" konulu bir bildiri sunan, Türk kültürünün anıt adlarından biri olan Orhan Şaik Gökay sözlerine şöyle başlıyordu: "Türklerin hayatında atın yeri, hiç bir başka varlıkla ölçülemeyecek kadar büyük ve önemli olmuştur. At, bu dünyada yalnız onun silah arkadaşı olduğu için değil, öldükten sonra da öteki dünyada her bakımdan kendisinin yararlanacağına inandığı için ayrı ve eşsiz bir değer taşımaktadır."

Atın, böylesine bir değer taşıması elbetteki edebiyata da yansıtacaktı, folklor da. Bu konuda yazılmış nice makale ile ortaya konulan derleme, Bamsı Beyrek'in kardeşinden üstün tuttuğu atın Türk toplumundaki yerini ifade etmeye yeterlidir. Biz, bu bildirimizde, atın Türk masallarındaki yerini ele almaya çalışacağız.

Atın masallardaki yerini, diğer hayvanlarla birlikte ele alıp değerlendirerek konuya girmek istiyorum. Üzerinde doktora çalışması yaptığım Gümüşhane ve Bayburt illerimizden derlediğim 70 masalda, en fazla rolü olan ehli hayvan attır. Vahşi hayvanlardan da kurt ile tilki ön plânda yer almaktadır. Bu hayvanların yer alışları sıradan yer alışlar olmayıp masalın akışını etkileyecek şekildedir.

Masallarda yer alan atlarla ilgili önemli motifleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Atların doğuşu
2. Atların göl veya bataklıktan çıkışı
3. Atların konuşması
4. Atların yardımcı olması

Bu önemli motifleri bazı örnekleriyle ve mukayeseli olarak ele alırsak, atların masal dünyasındaki rolleri daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Masal ve hikâye dünyasının devamlı okuyucuları, atların doğumu ile ilgili olayı hemen hatırlayacaktır. Olay genellikle şu şekilde cereyan eder: Padişahın birinin hiç çocuğu olmamıştır. Hanım sultanla beraber bunun sıkıntısını yaşamaktadır. Devrin tabipleri, yapılan halk usulü tedaviler ve edilen dualar bir sonuç vermez. Padişahın derdini açtığı vezirinin de çocuğu yoktur. Bunlar, masallarda sıkça gördüğümüz gibi "tebdîl-i kıyafet" ederek yola çıkarlar. Öğle vakti bir ırmak kıyısında, ağaç altında bir yere oturup azıklarını yemeye hazırlanırken bir ak sakallı ihtiyar yanlarına gelip selam verir: "Selâmünaleyküm Padişahım!"

* Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Hiç tanımadığı bu ihtiyarın, hem de kıyafetini değiştirdiği halde kendisini tanımasına şaşırarak padişah hemen selâma cevap verir ve arkasından şu soruyu sorar: "Baba sen benim padişah olduğumu bildin, derdimi de bilirsin."

Aslında gelen, ihtiyar kılığına bürünmüş Hızır'dır. "Senin zürriyetin olmamıştır; vezirinin de. Size birer elma vereceğim. Akşamları hanımlarınızla yarımşar yarımşar yiyeceksiniz. Kabuklarını da atlarınıza yedireceksiniz. Birinizin kızı, öbürünün oğlu olacak. Bu çocukları evlendireceksiniz. Atlarınızın da kulunu olacak." Padişah para vermeye davranırsa da ihtiyar çoktan kaybolmuştur bile.

İhtiyarın dedikleri aynen uygulanır ve zamanı gelince padişah ve vezirinin oğlu ile kızı dünyaya gelir. Tabii atların da birer tayı olur.

Bu olay, bazan sadece padişahın bir oğlu olması şeklinde gelişir. Anlatıcılar genellikle elmanın kabuklarıyla ilgili bölümü atlar veya unuturlar. Aslında bu at, oğlanın biniti olacaktır. Hatta bazı hikâyelerde çocuğa ad koymaya gelen Hızır, ata da adını vermeyi ihmal etmez.

Dede Korkut Kitabı'mızın üçüncü hikâyesi olan "Kam Pürenün Oğlu Buğaç Han Boyı"nda yer alan "evlatsızlık" motifini hepimiz biliyoruz: O, oğlu olmadığı için üzgündür. Bir oğlunun olmasını, Bayındır Han'ın karşısında kulluk eylemesini, kendisinin de kıvanmasını dilemektedir. Bunun üzerine Oğuz Beyleri el kaldırıp dua ederler. O zamanlarda beylerin duası makbul olduğu için istekleri yerine gelir. Hatta Bay Piçen Big de bir kızı olması için dua eder; o, kızı olursa Pay Büre Big'in oğluyla "bişik kertme yavuklusu" olmasını da ister.¹

1929 yılından beri pek çok sözlü varyantı derlenen bu hikâye halk arasında masallaşmış olarak da anlatılmaktadır. 1969'da Bayburt İl merkezinde derlediğimiz bir varyantta artık hikâye olma özelliğinin büyük ölçüde kaybolduğu, masallaşmaya yüz tuttuğu görülmektedir. Yukarıda, *Dede Korkut Kitabı*'ndan özetleyerek verdiğimiz oğul istemeyle ilgili dua motifi bütünüyle kaybolmuş, yerini elmayla çocuk sahibi olma motifi almıştır. Derlememizde olay biraz da süslenmiş olarak şöyle anlatılmaktadır:

"Bir varmış bir yokmuş, vaktin birinde bir padişah varmış. Bir gün veziri yanına geldiği zaman padişahı düşünür bulmuş. Ona sormuş:

"Padişahım neden düşünüyorsunuz? Herkes sizin emrinizde..."

"Ne yapayım, öldüğüm zaman tacım tahtım ellere kalacak, bir evladım yok."

"Her derdin bir çaresi vardır. Haydi gidelim, senin derdine bir çare arayalım."

"Olsun."

İkisi kalkıp atlanırlar, giderler giderler. Yorulunca da bir tepenin üzerine otururlar. Padişah der ki:

"Bir kahve pişir de içelim, çok yorulduk."

Vezir odun toplar, kahveyi pişirmeye başlar. Bir de bakarlar ki ak sakallı bir pir geliyor:

"Selâmünaleyküm padişahım."

"Aleykümselâm derviş baba."

"Derdin nedir, bu dağlarda ne arıyorsun?"

"Eee... padişah olduğumu bildin, ne derdim olduğumu da bilirsin."

"Senin derdin, çocuğun olmuyor, odur. Al sana bir elma götür de bunu hanımla ye. Kabuklarını da atına ver, atının bir kulunu yok. Adını da koymayacaksınız, ben gelip koyacağım."

Padişah elmayı alır para vermek için cebine davranır. Bakar ki yanında kimse yok:

"Eyvah derviş babayı yitirdik."

Oradan kalkıp geri dönerler. Evlerine yaklaşıncı padişah elmayı cebinden düşürür. Meğer karısı da elinde dürbün, pencereden onları gözlüyormuş. Padişah attan inip elmayı alınca karısı herslenir:

"Bir padişah ola da bir elma için attan ine, ne demek!"

Padişah eve gelince karısı onunla konuşmaz:

¹ Gökyay, 74.

"Niye konuşmuyorsun? Biz gittik derdimize çare aradık, bulduk. Sen de konuşmuyorsun. Sebep ne?"

"Yaaa, sen bir padişah olasan da bir elma için attan inetin, ayıp değil mi?"

"O elmada kerâmet var, sen o elmayı küçük görme."

Padişah elmayı altın çakıyla soyar, karısıyla beraber yerler. Kabuklarını da atına verir.

Dokuz ay on gün sonra Allah onlara bir oğul verir. Atlarının da bir tayı olur."²

Burada, Türk insanın hikâyeden masala geçerken ne gibi değişiklikler yaptığını, bu konuda kendi ince zevkini asıl metne nasıl uyguladığını da görüyoruz.

Daha sonra gelecek olan derviş baba, çocuğa "Bey Böyrek", atına da "Bengi Boz" adını koyar.³ Unutulmasın, burada *Dede Korkut Kitabı*'ndaki hikâyeye değil, ilhamını ondan almış yepyeni bir masalla karşı karşıya kalmaktayız.

Masallarda elma kabuğu ile dünyaya gelen pek çok at vardır; ancak anlatıcılar çocuğu ön plâna aldıklarından, atın doğumu için gerekli olan "kabuk yedirme" motifini atlarlar, ancak sıra çocuğun ata binmesine gelince kısaca ekleyiverirler.⁴

Aslında bir anlatıcı tekniği olan bu husus, pek çok usta anlatıcının bile ihmaline uğramaktadır. Elma kabuklarının ata yedirilmesi konusundaki, adeta açık bir talimatın, hatta emrin verildiği yerlerde bile anlatıcı atların doğumuna atlayıverir. Yukarı Çukurova'da derlenen aşağıdaki örneğimizde görüleceği üzere anlatıcı, kısrakın doğumunu geçivermiştir. Hatta, padişahla birlikte yola çıkan vezirin kızının doğumu bile, şehzadenin doğumuna göre oldukça geç haber verilir. "Mayıl ile Âb-ı Güneş" adlı masalın tamamı, şehzade Mayıl'ın etrafında kurulmasına karşılık, ne vezirin kızından ne de atın tayından bir daha söz edilir. Oysa biz, geleneğe uyularak taya da büyüdüğü zaman bir adın verilmesini; onun, şehzadenin yoldaşı olmasını boşuna bekleyip durduk.

"Bir varmış, bir yokmuş, bir padişahınan, bunun bir veziri varmış. Bu padişahın da vezirinin de, yedi seneden beri çocukları olmazmış. Bir gün, padişah bir demir çarık, vezirine yaptırıyor, bir de gendine yaptırıyor:

"Haydi, bir çocuk bulanaça gedek," diyor.

Bunnar, yola çıkmışlar, az getmişler, uz getmişler. Bunnarın garşılarında bir ihdiyar amca çıkmış. Ağ sakallı bir adammış. Demiş ki:

"Yavrım, neriye gediye?" demiş. Padişah:

"İkimizin de çocuğu heç yok, çocuk aramaya gediye," demiş. İhdiyar:

"Size ben bir elma veriyim. Yarısını hanımın yesin, yarısını da sen ye," demiş.

İhdiyar iki elma çıkarmış, birini vezire vermiş, birini de padişaha vermiş.

"Gabiğini da, gırsığınıza verin," demiş.

Bunnar, sevinerek eve gelmişler:

"Hanım, böyle böyle," demiş padişah. Hanımı da:

"Amaan Allah'ın vermediğini gulu mu verici? Amma, gene de senin hatırın galmasın, yiyem o zaman," demiş.

Bunnar, elmayı bölüşüp yemişler. Yedikten sonra, aradan dokuz ay geçince bunun bir oğlu olmuş, ihdiyar da, elmayı verince demişimiş ki :

"Adını, ben gelmeden vurman,"

Çocuk, yedi yaşına dâmiş, hâlâ ismi yok! Vezirin de gızı olmuş, padişahın da oğlu. Bu çocuklar, yedi yaşına gelmiş, adı yok. Bunnarı; "Adı belirsiz, Adı belirsiz," diye çağırmaya başlamışlar. Padişah demiş ki :

"Bir gün ziyafet çekim de çocuğun adını vurduruyum," demiş.⁵

2 Ergin, 116-117.

3 Sakaoğlu, Bey Böyrek...170.

4 a.g.m., 171.

5 Şimşek, 764-765.

Atlar, masallarda sadece doğumlarıyla değil, ortaya çıkışlarıyla da dikkati çeker. Bu atların diğerlerine göre olağanüstü özellikleri vardır. Bunlar bize "tay" olarak takdim edilir, daha sonra büyümüş olarak gösterilir. Bu tür ortaya çıkışlar genellikle göllerden çıkış şeklinde görülür. Bu konudaki efsaneleri ele alan Elçin⁶ ile Uraz⁷ değişik örneklerle konuya açıklık getirirler. Biz de tesbit ettiğimiz "Bataklıktan Çıkan At" motifine yer veren masalımızı ele almak istiyoruz. Aslında bu masal başından sonuna kadar bir atın sahibi ile birlikte kahraman olarak yer aldığı ender görülen masallardan biridir. Gerçi hayvan masallarında atlara da önemli rollerin verildiğinin güzel örnekleri vardır. Ancak "asıl masallar" adını verdiğimiz masallar arasında böylesine rolleri üstlenen atlara, hatta hayvanlara pek rastlanmaz.

Genellikle, "Askere Giden Kız" adıyla bilinen masalımız, bir babanın küçük kızının bataklıktan bir tay bulmasıyla başlar. Ancak bu arada kızın babasının asker kaçığı olduğu ihbar edilir ve kızları sırasıyla onun yerine askere gitmeyi teklif ederler. Babaları ise bunları denemek üzere yol üzerindeki bir köprünün altına saklanarak imtihan eder. İlk iki kızının pes etmesine karşılık en küçük kızı atının verdiği bilgilerle engeli aşar ve babasının yerine askere alınır. Olaylar, masalımızda şöyle anlatılır:

"Bu ihtiyar askere göndermeye karar verirler. Bu ihtiyar bir gün küçük kızı ile meşeye oduna gider. Kız "şuradan odun bulurum, burada odun bulurum" derken batılğanda bir at tayına rastlar, almaya karar verir:

"Ben bu tayı çıkarayım, büyüdüp besleyeyim, sırtımız yağır oldu, odunu bununla taşıyız."

Babası da dolanır, fırlanır kızı meşede bulamaz, köye yalnız gelir. Anneleri sorar:

"Kız ne oldu?"

"Gelmedi mi? Meşede beraberdik."

Babası kızı aramaya gider. Kızı, meşeden bir tayı çıkarmış alıp gelirken görür:

"Baba, Allah bizim muradımızı verdi, bunu elik ederiz, odun taşıyız."

"Pekâlâ kızım."

Bu tayı elik ederler, iyice beslerler, Tay yük taşıyacak kadar olur. İhtiyarın da askerlik pusulası gelir. Adam düşünmeye başlar. Büyük kızı :

"Baba ne düşünüyorsun, ben giderim senin yerine."

"Kızım sen gidemezsin."

"Giderim baba ben senin yerine."

"Pekâlâ."

Sabahleyin kalkınca bu kızın azığını hazırlayıp harçlığını verirler. Babası kızı yolcu eder. Yolun üzerinde de bir köprü varmış. Kızın babası bunu yolcu ettikten sonra gidip bu köprünün altına girer, kızı köprüden geçerken ortaya çıkar.

"Ey asker ağası, yol parası ver, öyle geç."

Kız korkup gerisin geri kaçır. Babası eve gelir ki kızı evde:

"Kızım, niye getmedin?"

"Baba, böyle böyle dediler, ben de gitmedim."

"Baba ben giderim." Ortanca kızı atılır. Babası ertesi gün de ona aynı oyunu oynar, köprüden dönüp gelir. Küçük kızı sıra gelir:

"Baba, inşallah ben gelirim."

"Pekâlâ kızım."

Ertesi gün bunun da azığını hazırlayıp yolcu ettikten sonra babası gidip köprünün altına girer. Kız da taya çok emek verdiğini hatırlayarak gitmeden bir daha görmek ister. Tayın yanına gelir ki tay ahıra bir hendek kazmış:

"Bu nedir?"

"Ne olacak, senin baban bu zamana kadar askere gitmedi, şimdi ise babanı asker ettiler, sen beni bırakıp gidiyorsun. Beni de eğerle, üzerime bin. Beraberce gidelim."

"Pekâlâ."

6 Elçin, 2943-2945.

7 Uraz, 8371-8375.

Kız tayı eğerleğip üzerine binince tay der ki: "Köprünün altındaki senin babandır, sakın korkma."

Köprünün başına gelince babası bağırır:

"Hey asker ağası, yol parası ver."

Kız taya bir çift üzengi vurup öteki tarafa geçer. Adam kızına seslenir: "Kızım eğlen, hayırlı evladım senmişsin." Kız eğlenir, görüşüp tekrar helallaşırlar, ayrılırlar.⁸

Masalın Anadolu içi ve dışı Türkler arasında derlenmiş iki varyantına da bu gözle yaklaşmak istiyoruz. Zeynep Korkmaz'ın Nevşehir'in Avanos ilçesine bağlı Kalaba köyünde derlediği masalımızda aynı motifi görüyoruz. Masalın, konumuzla ilgili bölümlerini şöyle aktarabiliriz:

"üç bacı var imiş. odun etmişler, yazıya. oduna gedinci bir aygır gunnamış. o kız almış gelmiş onuñ gulununu. getirmiş bunu eve bâlamış... bi tay olmuş bu, at olmuş."

"... o vahıdaca o guccük kız o tayı buldidi o yazıda ya, o tay lisana gelmiş. demiş ki sen benim üsdüme bin, sen de gidelim demiş. binmiş, sürmüş, babası yamaş gelinci "şu gelen babañ, gohma" demiş..."⁹

Görüleceği üzere masalımızdaki at, "yazı"da yani ovada bulunur; ancak büyüten küçük kızdır; cesaret sınavında yardım ettiği yine küçük kızdır. At, sahibi durumundaki kızla konuşur, yukarıdaki motiften başka pek çok zor zamanda ona yardım eder.

Gümüşhane ve Nevşehir'de derlenen her iki masalımızda atın rolü son derece önemlidir; adeta masallar bu atın varlığı üzerine kurulmuştur. Daha da önemlisi bu masaldaki at, hem ortaya çıkışıyla dikkatimizi çekiyor, hem de "yardımcı hayvan" rolünü üstlenmesiyle. Ayrıca, onun konuşan bir at olması da ayrı bir özelliği olarak görülmektedir.

Lois K. Katano'nın Doğu Makedonya'nın Resen bölgesinde derlediği masal metninde ise tay bulma motifi yoktur.¹⁰ Masalın yapısı incelenince, bunun anlatıcıdan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Zaten, nedense pek çok anlatıcı bu tay bulma motifini ihmal etmektedir. Kırşehir¹¹ ve Antalya'nın Serik ilçesine bağlı Zaimler köyünde¹² derlenen iki masalımız, askere gitmeyle ilgili bölüme kadar asıl metnimizle benzerlik göstermektedir; ancak her ikisinde de tayı bulma söz konusu değildir.

Gökyay da, masalımızdaki atların benzerlerinden söz ederken şöyle demektedir: "Bu motif masallara da geçmiştir. Bir Keloğlan masalında, kahraman, babasıyla bir olup bir kuyu açmış ve içine katran dökerek bu göl aygırlarından birini yakalamıştır. Bu aygırın Keloğlan'ın karşılaştığı bütün güçlükleri yenmesinde yardımcı olmuştur. Şahmaran masalında da sudan çıkan aygırları buluyoruz."¹³

Son olarak bir bölümünü verdiğimiz masalımızda görülen at hem konuşmakta, hem de sahibine yardım etmekte, iyilik yapmaktadır. Hatta masalın devamında tay, annesi ve 39 kardeşine kavuşacak, kendisinin rolünü annesi üstlenecektir.

Son olarak ele alacağımız örnek, çok ünlü bir masalımızla ilgilidir. "Ağlayan Narla Gülen Ayva" adıyla derlediğimiz masalda, bir padişahın bütün çocukları kızdır; ancak o bir oğul istemektedir. Hatta sonuncu çocuğu da kız olursa hem çocuğu hem de annesi öldürülecektir. Ancak çocuğu yine kız olur. Bunun üzerine çocuğu erkek gibi giydirerek kızın ve annesinin canını kurtarırlar. Devamını masaldan takip edelim:

"... Çocuk büyür, on on iki yaşlarına gelir. Padişah der ki:

"Hanım, yemek çek. Çocuk büyüdü. Neredeyse on beşine girecek. Sünnet zamanı geldi."

8 Sakaoğlu, Gümüşhane... 373-374.

9 Korkmaz, 188-189.

10 Katano, 86.

11 Kutlamış, 60.

12 Yıldız, 1407.

13 Gökyay, 76.

Kızın anasını bir korku alır? Bir taraftan da büyük bir meydana kazanlar kurulur. Padişah tellâllar çağırır:

"Yediden yetmiş eli kaşık tutanlar hep toplansın."

Herkes meydana gelir, yemekler yenilir, içilir. Sünnet zamanı yaklaşır. Herkes yemekte iken kız ağlayarak annesine gider:

"Ana, Allahaismarladık, artık beni öldülere kat. Senin canını kurtarmak için bu memleketi terkedip gideceğim."

Kızla anası vedalaşırlar. Kız gizlice kaçarak babasının tarlalarından birine girer. Burada karşısına bir beyaz at çıkar:

"Şehzadem, niye ağlıyorsun?"

"Niye ağlamayayım, ben doğduğum zaman babama oğlan diye bildirmişler. Halbuki, ben kızım. Babam bugün beni sünnet ettirecek; kız olduğumu duyarsa anamı da, beni de cellat ettirecek. Onun için kaçıyorum."

"Peki, ben seni kurtaracağım. Şimdi bana bineceksin, babanın önünden bir o baş süreceksin, bir bu baş süreceksin. Tam kaçacağın zaman dizginlere kip bas, babana Allahaismarladık et. Evvel Allahın izniyle ben seni kurtarırım."

Kız atın gözlerinden öper, üzerine biner. Babasının yanına gider:

"Baba, müsaade edersen sünnet olmadan bir iki cirit oynayayım."

"Tabî evladım, oyna."

Bir müddet meydanda gidip geldikten sonra babasının yanına yaklaşarak:

"Baba, Allahaismarladık sizi, duadan unutmayın bizi," deyip dizginlere kip basar. Oğlan atı ile birlikte oradan kaçıp gider.¹⁴

Masalımızın devamından öğrendiğimize göre bu at "meğer peri imiş." Bu özelliği sebebiyle de, bu kızı "... altı aylık yere yarım saatte" ulaştırıverir. Ayrıca bu at, kıza sırtından bir kaç kıl vererek darda kaldığı zaman kendisine yardıma çağırmasını ister. Gerçekten de kız ne zaman darda kalmışsa kolları birbirine sürterek "peri" olan atını yardıma çağırır. Böylece o, hem bütün zor işleri başarır, hem de isteklerini gerçekleştirmiş olur.

Gerek "Askere Giden Kız", gerekse "Ağlayan Narla Gülen Ayva"da, aslında kız olan kahramanlarımız, aldıkları beddualarla erkek şekline girerler. Böylece onlar, kendileri gibi kız olan padişah kızlarıyla evlenme imkanını elde ederler.

Atlar, Türk masallarında, tıpkı efsane ve destanlarında olduğu gibi önemli rolleri üstlenir. Onlar, bazı masallarımızda, dünyaya gelişlerinden başlayarak pek çok sebebe bağlı olarak karşımıza çıkar. Bazılarının elde edilmeleri bile son derece farklı bir şekilde olur.

Pek çok masalımızda görülen "Kuş dili bilen" insan, özellikle şehzade motifini hatırlatan bir yapıyla, "İnsan dili bilen" atlar şeklinde görülür. Bunlar, insanlar gibi konuşur, hatta insanlara akıl bile verir. Bu halleriyle onlar daima iyi ve mazlum insanların yanında yer alır ve onları korur. Genellikle yardım ettikleri kişiler genç ve tecrübesiz padişah çocuklarıdır.

Atlar, bu özellikleriyle olağanüstü bir varlık olarak görülür; hatta, içlerinde "peri" olanı bile vardır. Böylece, onların sihirli dünyasının akıl almaz maceraları sırasıyla yaşanılacaktır. Hızlı gitmesinin yanında, uçan at olması da bazılarının özellikleri arasında sayılabilir. Efsane dünyasında bir anda uzak mesafelere ulaşabilmenin dile getirildiği unutulmamalıdır. Atların ise, altı aylık mesafeye yarım saatte ulaşmaları, elbette masal dünyasında tabî karşılanacaktır.

Biz bu bildirimizde, sadece "asıl masallar"daki at motifine eğilmeye çalıştık; "hayvan masalları"ndaki at motifini ise almadık. Çünkü onların kısa anlatımlar olmalarının yanında, eğlendirmeden çok eğitmeyi amaçlamaları motif zenginliğinin kaybolmasına yol açmaktadır. Zaten bu

14 Sakaoğlu, Gümüşhane. ... 370-391.

tür masallarda at, tek hayvan olmayıp yanında bazan beşe, altıya ulaşan diğer hayvan türlerinin de varlığı görülmektedir.

Sonuç olarak, yüzyıllardan beri insan hayatının ayrılmaz bir parçası olarak görülen atın masallarımızda da aynı görevle görüldüğünü söyleyebiliriz. Onlar, güçlü olmaları, sadakaları, fizikî güzellikleri gibi sebeplerden başka, pek çok hayvana bağlanan olumsuz vasıflardan uzak tutulmuşlardır. Böyle olunca da insan hayatının ayrılmaz bir parçası olup çıkmıştır. Bu da, onun kültürle iç içe olmasını sağlamıştır. At ile ilgili olarak söylenecek pek çok unsuru burada noktalamak ve onu diğer anlatımlardaki rolleriyle birlikte düşünmek istiyoruz.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR :

- (At kültürü ile ilgili zengin bir bibliyografya için, Sayın Çınar'ın aşağıda anılan eserinin 155-174. sayfalarına bakılabilir.)
- Aras, M. Sıtkı - Sezgin, Fatih, "Erzurum Folklorunda ve Halk Edebiyatımızda At'ın Yeri", *Mina*, Mart 1991 (özel sayı), 18-20.
- Çınar, Ali Abbas, *Türklerde At ve Ondokuzuncu Yüzyıla Ait Bir Baytarnamede At Kültürü*, Ankara 1993, 38-43.
- Elçin, Şükrü, "Atların Doğuşları İle İlgili Efsaneler", *Türk Folklor Araştırmaları* 7 (162), Ocak 1963, 2943-2945.
- Elçin, Şükrü, "Türk Destan, Masal ve Hikâyelerinde Atla İlgili İnanışlar", *Türk Folklor Araştırmaları*, 16 (182), Aralık 1977, 107-110; *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara 1988, 432-434.
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara 1989, 116-117.
- Gökyay, Orhan Şaik, "At Üzerine", *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Ankara 1974, 74-78.
- Katano, Louis K., "La Dialecte Turk de la Macedonie de L'Ouest", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1996*, Ankara 1969, 86-87.
- Korkmaz, Zeynep, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları I. cilt*, Ankara 1963 (2.b 1977), 188-191.
- Kutlamış, Perihan, *Kırşehir Ağzı*, Ankara 1953, 60-62 (DTCF bitirme tezidir).
- Sakaoğlu, Saim, *Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil*, Ankara 1973.
- Sakaoğlu, Saim, "Bey Böyreğ Hikâyesinin Bayburt Rivayeti", *Türk Kültürü Araştırmaları*, III-IV-V-VI, 1966-1969, 1159-180.
- Uraz, Murat, "Türk Mitolojisinde ve Folklorunda At", *Türk Folklor Araştırmaları*, 18 (348), Temmuz 1978, 8371-8375.
- Yıldız, Hüsnü, "Serik'ten Masallar: 1. Bey Oğlu Ali", *Türk Folklor Araştırmaları*, 4 (88), Kasım 1956, 1407-1408.